

M

Kansainvaellusajan hautalöytö Karkun pitäjän Kutalan
kylän Pipon talon Vanhamoision pellosta.

Kertomukseen kuuluu 4 karttaa,
4 valokuvaa (lev. 9007-10) ja H.M.l.
9639:1-10 ja 9744:1-72.

Kuloveden lounaispäässä on Kutalansaari, josta erkane ^{lounaaseen} etelään päin pitkä ja polveikas, melkein kengänmuotoinen louhikkoharjanteinen niemeke. Lähellä niemen tyvää, sen itäpuolella on saarella Pipon talo ja niemen kaulan itäsivulla on n. 600 m talosta lounaaseen Vanhamoision pelto ("moisiolla" tarkoitetaan paikkakunnalla pientä pelto-aitausta verraten etäällä talosta). Tältä pelloilta oli viime vuonna löydetty joukko rauta-aseita ja työkaluja 500- tai 600-luvulta, m.m. kierteelle väännetty miekka, joka viittasi selvästi kalmistoon, ja näiden ohella hevosen hammas (9639). Löytöpaikan tarkastaminen tuli allekirjoittaneen tehtäväksi.

Vanhamoision pelto on jyrkänlaisesti itään kohti Kuloveden lounaisinta, erillistä, Kutalansaaren erottamaa sopukkaa viettävällä rinteellä. Pelto oli ollut pitemmän aikaa laitumeksi jätettynä, mutta on taas askettain otettu uudelleen viljelykseen. Sen keskellä on kivikkoinen viljelemätön pala, joka on merkitty jo 1781-83 laaditulle kartalle (kartta 1) ja jota viime vuonna oli ryhdytty raivaamaan pelloksi. Se oli tällöin osoittautunut pahanpäiväiseksi kivikoksi, josta suurin osa ehdittiin kuitenkin purkaa, ennenkuin edellämainitut löydökset tavattiin, jolloin raivaustyö keskeytettiin. Löytökohdan länsi- ja luoteispuolella oli (n.7,5-8 m Kuloveden pintaa ylempänä) runsaasti 60 m laajalti jäljellä perkaamatonta aluetta, jossa heti löytökohdasta länteen näkyi muut

nia turpeesta esiin pistäviä kiviä. Tämän kentän pohjoispuolella ja aivan sen vieressä oli n. 8 m pitkä (E-W) ja 3,5 m leveä nurmettunut kiviraunio. Kun tarkoituksena oli vielä tänä syksynä tasoittaa koko tämä alue pelloksi, paalutettiin se kauttaaltaan tutkittavaksi.

Kaivausalue I (9744:2-34).

Ensinnä ryhdyttiin kaivauksiin löytökohdan länsipuolella (kartta 2, ruudut b-h:3-6), missä maanleikkauksesta päättäen kiviraunio- ta jatkui ylöspäin. Kun pintaturve oli poistettu, paljastui tästä raunion yläalaita, joka lännessä päättyi selväpiirteisesti neljään rivissä olevaan isoon kiveen (kuva 2). Ne olivat ilmeisesti luontaisissa asennoissaan olevia maakiviä, lukuunottamatta toista kiveä etelästäpäin, joka oli väännetty paikalleen pienempien kivien päälle ja jonka alta tuli esiin löydöksiäkin (9744:18-20). Eteläisin kivi oli räjäytetty rikki. Kivirivin itäpuolella oli pienempiä kiviä, löytökohdan länsisivulla, ruuduissa b-e:5-6, kolmena yhtenäisenä kerroksena, mutta pohjoisempana, ruuduissa f-g:5-6, vain harvakseltaan savimaassa yhtenä tai kahtena kerroksena. Ylin kivikerros vaikutti myöhäiseltä, pellosta heitetyltä. Maaperä oli savea, jota oli rauniokivien päälläkin. Pohjakerros oli kiveyksen eteläosan alla heikosti likaista. Löytöjä oli pintaturpeesta alkaen raunion pohjalle, syvimmän kivikerroksen alle asti. Lukuunottamatta joitakin uudella ajalla kivien lomaan joutuneita esinekatkelmia (9744:6-8) ne olivat palaneita savipaloja, saviastiankappaleita, hevosenhampaiden murenia ja poltettuja sekä polttamattomia luumuruja (9744:2-34).

Savipalat olivat yleensä heikosti, vain harvoin vahvemmin, huokoisiksi ja kuonamaisiksi palaneita. Niitä oli etupäässä pintaturpeessa ja ensimmäisen kivikerroksen lomissa, mutta syvemmillä tuskin ensinkään. Poikkeuksena olivat ruudut c-d:4-5, mistä niitä löytyi ison reunakiven alta aina pohjakerrosta myöten (9744:19). Tämä viittaa siihen, että tällä kohtaa oleva reunakivi olisi siirretty paikoilleen kenties vasta verraten myöhäisinä aikoina. Jotkut syvimpien löytöjen joukkoon joutuneet savipalat voivat olla linjan 6 siltä osalta, joka oli pengottu jo viime syksyisessä raivauksessa, jolloin niitä on voinut varista alas maaleikkauksen pinta-

osista. Savipalojen joukossa on ainakin yksi savihyrrän katkelma (9744:16).

Saviastianpaloja, karkeita ja koristamattomia, oli jo löydetty viime syksynä rauta-aseitten ohella (9744:1). Niitä löytyi nyt pintaturpeesta lähtien melkein pohjakerrosta myöten, eniten ehkä toisen kivikerroksen kohdilta. Ne kuulunevat siis osaksi hautantimiin mutta enimmäkseen kait peijaisten jätteisiin. Tähän viittaa niiden runsaanlainen esiintyminen pintamaassa, josta niitä on¹⁾ voinut putoilla syvemmälle alkuaan kait maatyttöttömän raunion kivien lomiin, missä ne ovat säilyneet paremmin kuin roudan ja kasvillisuuden vaikutuksille alttiissa pintakerroksessa.

Hevosenhampaat, joita löytyi toisen kivikerroksen kohdilta ja pohjamaasta (9744:23, 24, 29), osoittavat, että vainaja on saanut mukaansa ratsunsa, jota ei ole kuitenkaan poltettu. Parista kohden löytyneet polttamattomat luumurut (9744:5, 32) kuuluvat mahdollisesti yhteen niiden kanssa.

Palaneita luita löytyi ylen vähän (9744:20, 32), kaikki kolmannen kivikerroksen lomista ja pohjamaasta, eikä niitä oltu havaittu myöskään viime syksyistä aselöytöä tehtäessä. Silloin esiin kaivetun mullan tarkistus- ja seulontakokeet jäivät tässä suhteessa kuten muutenkin tuloksettomiksi. Nyt talteen otetut harvat luumurut ja kierteelle kaannetty miekka saavat siis riittää, tosin laihoiksi, todisteiksi polttohautauksen puolesta. Epätietoiseksi jää myös, onko tässä kyseessä hautaraunio tai polttokenttäkalmisto. Mitään kumpua ei paikalla sanottu olleen. Kiveys on joka tapauksessa ollut melkoisen laaja, päättäen siitä raivaustöissä nostetusta valtavasta kivikasasta.

Paljastetun kiveyksen ulkopuolelta kaivetuista ruuduista (b-g: 3, e:l-2, l:5, m:2) ei löydetty, jotain vähäistä palaneen saven murua lukuunottamatta, kerrassaan mitään, joten kaivauksen jatkaminen taällä näyttäytyi tarpeettomaksi.

Kaivausalue II (9744:35:72).

Sitten käytiin käsiksi kaivausalueen pohjoispuolella olevaan kiviraunioon, jonka asu "luonnontilassa" selviää kuvasta 3 ja kartasta 3. Kun sen pinnalla, nurmen päällä olleet irtokivet oli¹⁾ Maatyte lienee tässä samoin kuin useissa muissakin rautakautisissa kivien ja maansekaisissa hautaraunioissamme myöhäissyntyinen, ym. päreivien peltöjen viljelyksestä johtuva.

poistettu ja turve kuorittu, oli se sen näköinen kuin kuva 4 osoittaa. Raunion lounaiskolkassa oli toista metriä laaja "silmäkivi". Kiven länsi- ja eteläsivulla oli kiviä vähän, 2-3 kerrosta pohjois- ja itäisivuilla sitävastoin laajemmalti ja 3-4 kerrosta. Täyte kivinä oli m.m. hietakivilaakojen palasia. Kivien välit olivat mullan täyttämät. Silmäkiven pohjois- ja itäpuolella oli alimman kivikerroksen tasoilla ja alla 10 - 15 cm vahva mustahko hiilensekainen kulttuurikerros, josta kaikki rauniosta tavatut vaatimattomat löydökset ovat peräisin. Silmäkiven länsi- ja eteläpuolella oli vastaava pohjakerros ohuempi ja heikomman värinen.

Löytöjä ei tavattu silmäkiven pohjoispuolelta ensinkään, ja sen eteläpuolelta tuli vain joitakin palaneita savipaloja. Hieman antoisampi oli kiven pohjoispuoli. Täältä löydettiin kohdasta 1 sininen lasihelmi (9744:36) ja ruudusta p:4, verraten läheltä silmäkiveä, muutamia palaneita luumuruja (9744:40), edelleen pieni hioinkivi (9744:37) ja vähän palaneita savipaloja.

Suuri kasauma kepeätä, huokoista kuonaa tuli esiin silmäkiven koillissivulta. Paikalla oli nähtävästi poltettu vahvasti tulta ja kuona oli tällöin syntynyt kovassa kuumuudessa sulaneesta savimaasta ja kivistä, kuten sen palasista (9744:47,50) selvästi näkyy; olipa niiden joukossa muuan osittain sulanut kovasinkin (9744:44). Täältä oli kuonapaloja levinnyt itäänpäin yli koko raunion alueen. Niiden ohella esiintyi, etupäässä jonkun matkan päässä keskuskivestä, myös vähemmän palaneita, tiilenvärisiä savipaloja, joukossa ainakin yksi savihyrrän kappale (9744:54). Muista eroava on kohdasta 4 löytynyt kappale raskasta, ilmeistä raudan kuonaa (9744:42).

Raunion itäosasta löytyneistä esineistä mainittakoon kohdasta 3, isohkon kiven alta, kulttuurikerroksesta esiin tullut vähäinen, latuskainen raudanpala (9744:41), pieni rautalangasta kierretty rengas kohdasta 2 (9744:51), vähäinen määrä karkeita, koristeettomia saviastianpaloja (9744:45, 53, 59, 68) ja hevosen hampaan kappaleet (9744:50, 62). Sieltä täältä löytyi joku yksinäinen palanut luumuru aina linjaa 8 myöten (9744:46, 57, 62, 64, 71).

Erikoisen mielenkiintoisia ovat raunion alta, muitten löydöksiensä ohella kulttuurikerroksesta tavatut, tarkoituksellisesti isketyt

kvartsipalat (9744:38, 43, 52, 58, 67), joista ainakin parissa on selvästi käytännössä kuluneita särmiä. Tätä kovaa mineraalia on siis käytetty yhä vielä rautakaudella, johon myös aikaisemmin tämän ajan hautaraunioista löydetyt kvartsi-iskokset ovat viitanneet Raunion itäisimmässä kärjessä, linjoilla 9 - 10 oleva kivirykelmä oli ilmeisesti syntynyt pellosta nostetuista kivistä. Sen alta löytyi nimittäin palanen uunin kaakelista. Palanutta savea ja kuonapaloja oli muuten vähin levinnyt tänne asti (9744:72).

Kaivausalueen II. raunio on tuskin hautaraunio. Esineitten ja luumurujen (9744:40, 46, 57, 62, 64, 71 - yhteensä 18 murua) niukkuus edellyttää toisellaista selvitystä. Voisi ajatella esim. polttorovioita, josta luut ja hauta-antimet on korjattu viereiseen kalmistokiveykseen (mistä muuten siitäkään ei saatu talteen luumuruja kuin nimeksi). Vähäisiä rippeitä saattoi tietysti jäädä rovion kohdalle jäljelle. Kuonakasa silmäkivien koillispuolella viittasi vaahan tulenpitoon. Toinen tulenpitopaikka oli kohdassa 5, kahden pitkulaisen ison kiven sisäkulmauksessa, missä oli kerros ravaksi palaneita kiviä. Tässä kulmittain olevien pitkulaisten kivien alla oli muuten vielä kulttuurikerrosta, samoinkuin parin muunkin läheisen ison kiven alla (merkityt s:llä kartalle 2). Nämä selvästi siis paikoilleen siirretyt kivet muodostivat yhdessä jonkunlaisen kehän katkelman silmäkivien koillispuolelle. Silmäkiven sivussa oleva tulenpitopaikka kuonakasoineen ja tulenpitopaikka 5 jäivät tämän kehän sisäpuolelle.

Toinen selvitys olisi, että paikalla olisi ollut paja. Tähän viittaa savihyrrän palanen (9744:54) - näitä hyrriähän käytettiin, kuten tunnettua, palkeitten suusuojuksina - ja myös raudankuonan kappale (9744:42). Viimemainitunlaisia olisi kuitenkin tässä tapauksessa luullut jääneen enemmän paikalle. Asumonjäännöistä voisi tietysti myös ajatella. Kuonakasa silmäkivien sivussa osoittaisi talöin lieden paikkaa. Selvään ratkaisuun kaivauksen tulokset eivät antaneet aineksia.

Tästä rauniosta levinneitä lienevät myös savipalat, joita esiintyi kaivausalueen I pintakerroksissa. Se viittaisi siihen, että tämä raunio olisi sen eteläpuolella olevaa hautapaikkaa ainakin vähän myöhemmän aikainen.

Pipon talosta Vanhaanmoisioon johtavan tien vasemmalla puolen oli lähellä niemen tyveä pellolla joukko isoja kiviä epäsäännöllisessä kehässä, joka muistutti ainakin etäänpä katsoen vahvasti n.s. tuomarinpyröitä.

Kuten kyselylehdessä (verif. 9639) on mainittu, kertoo tarina, että järvestä Vanhanmoision kohdilta on joskus löydetty rahakirstu, ja että lähistöllä olisi ollut Hiiden asunto.

Tutkimukset paikalla suoritin ylioppilas Eino Nikkilän avustamana syyskuun 13 - 16 p. 1933.

Aarne Äyräpää.

lev. 9007.

1. Vanhamoisien Kansainvaellusajän löntöpaikka (niemellä oikealla, punanen piste!) koillisesta, Piipon talosta nähtynä. 13. 9. 1933.

lev. 9008.

2. Kaivausalue I, hautaraunion laita isoine reunakivineen pohjois/koillisesta. 14. 9. 1933.

lev. 9009.

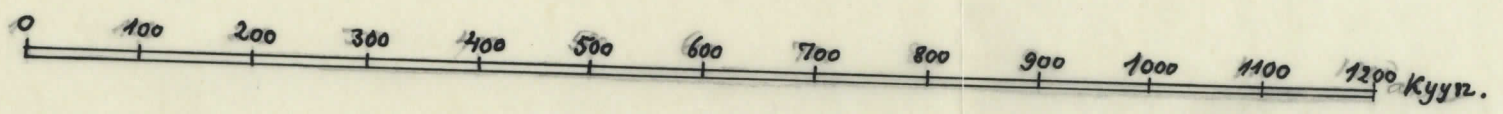
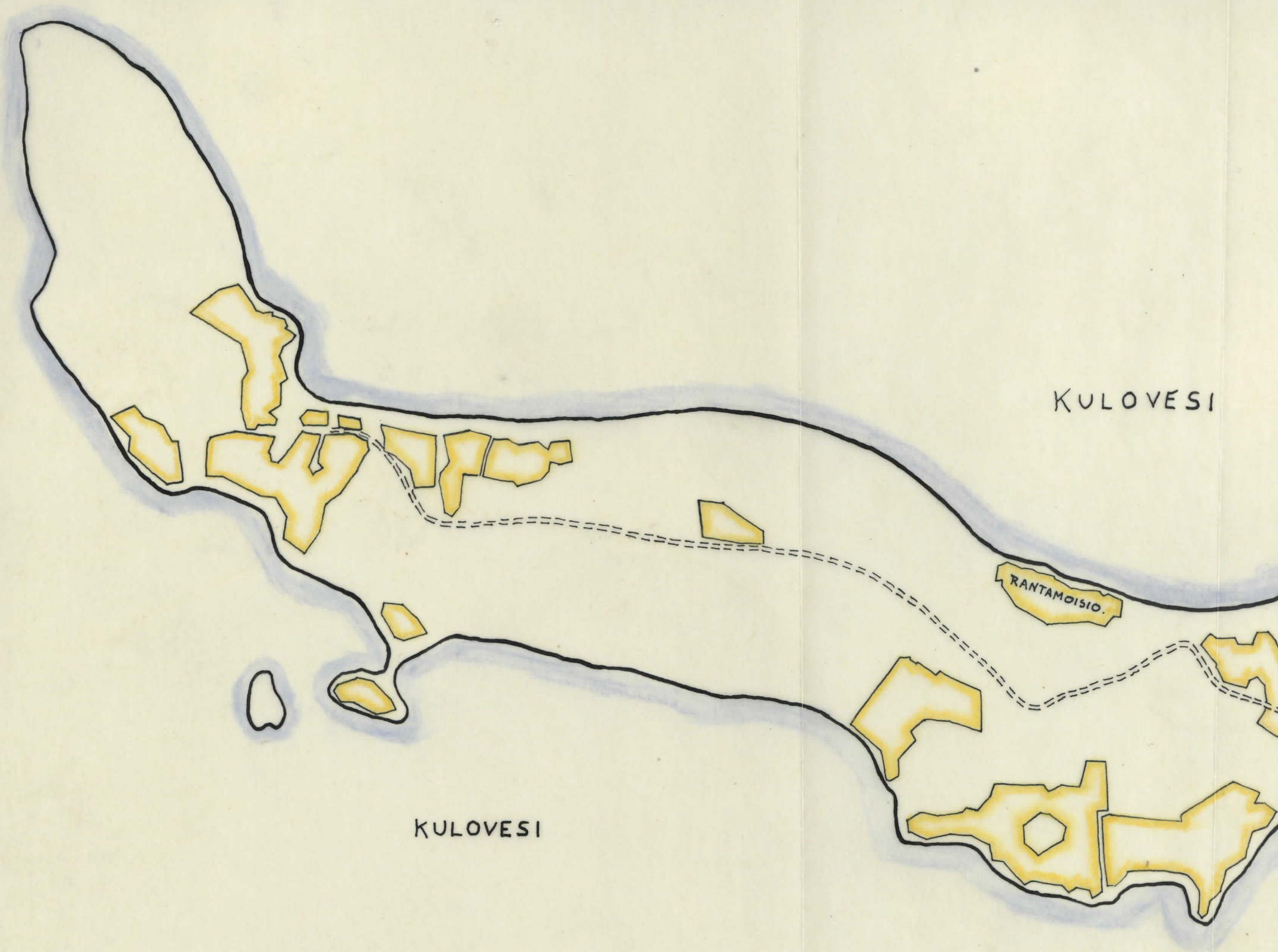
3. Kairausalueen II kiviäunio
"Muonon tilassa" lännestä päin.
14. 9. 1933.

lev. 9010.

4. Kairausalueen II raunio pel-
lostä äskettäin heitetystä kivistä
puhdistettuna ja turpeen alta
paljastettuna. 15. 9. 1933.
Lännestä päin.

Valok. Aarne Äyräpää 1933.

Kartta 1.

YR. JÖN MOISIO
VANHAN MOISION

RAUTAKAUDEN LÖYTÖPAIKKA KARKUN
PITÄJÄN KUTALAN KYLÄN PIPON
TALON MAALLA. DANIEL HALL'IN W. 1784-3
TEKEMÄN KARTAN JÄLJENNÖKSEEN MERK.

14. 9. 1933 Arne Löyräpää.

I-II. RAUNIO I ja II.

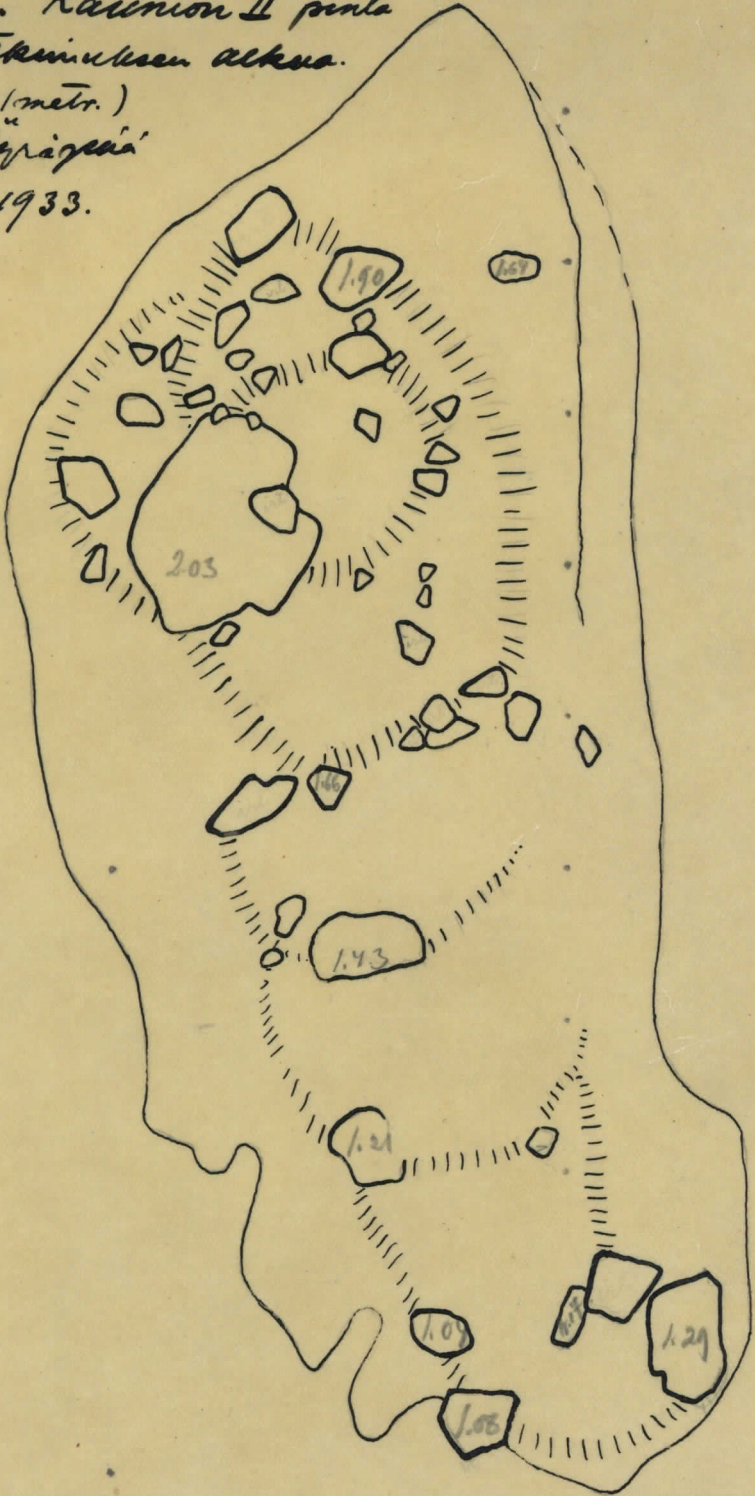
Kartta 3.

Vanhemmoinen rantakauden
löyhöpaikka Karkku jätettiin
Kuutalon kylän Pipon talon
maalle. Rannion II pinta
erään Pääsimuksen alkua.

1:50 (2cm = 1metr.)

Aarne Löppänen

syysk. 1933.

PELTOA

RAUNIO I

PELLOKSI RAIVATTUA

PELTOA

A »SILMÄKIIVI»

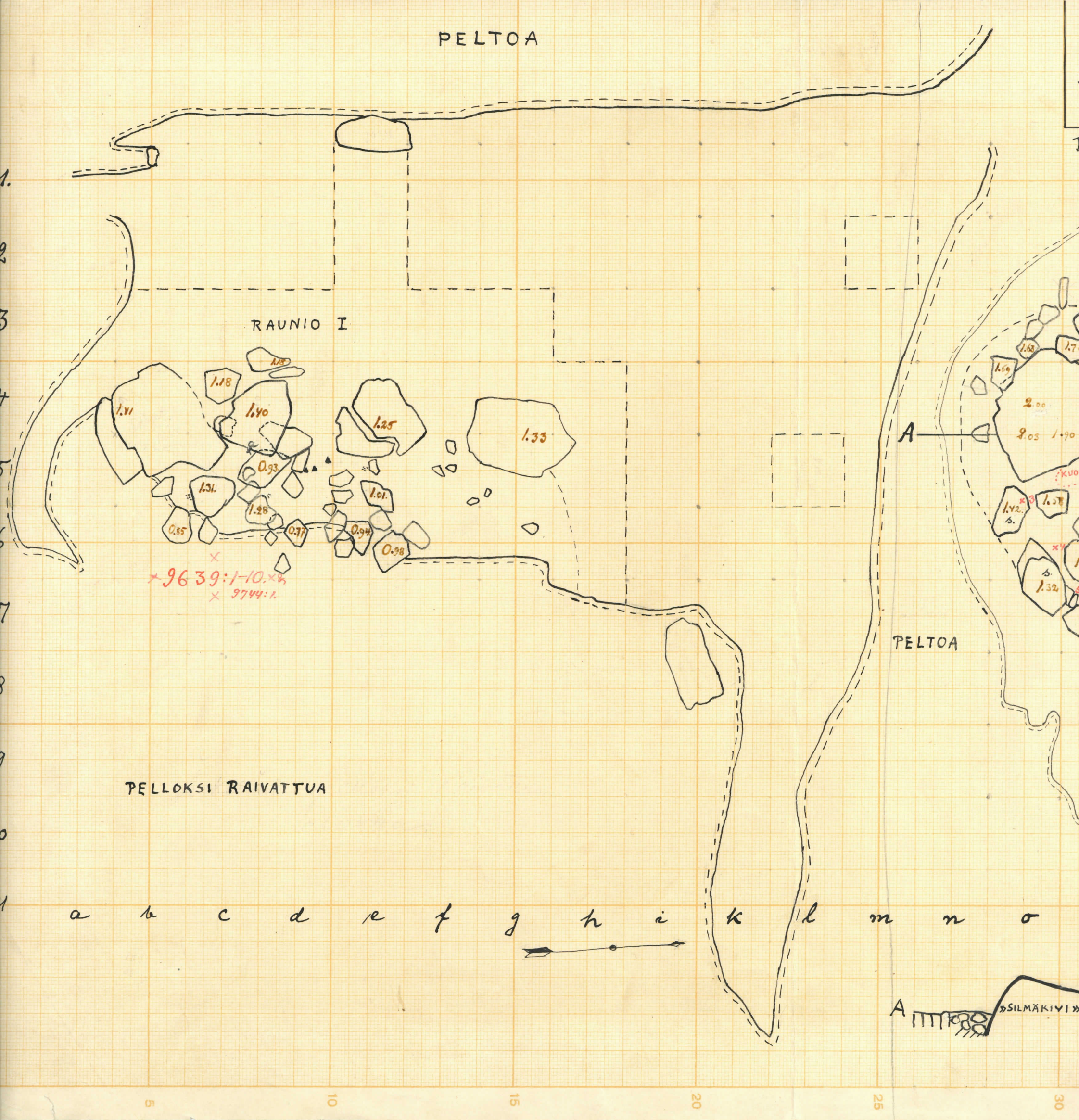
x 9639:1-10.x
x 9744:1

a b c d e f g h i k l m n o

1.
2.
3.
4.
5.
6.
7.
8.
9.
0.
1.

5 10 15 20 25 30

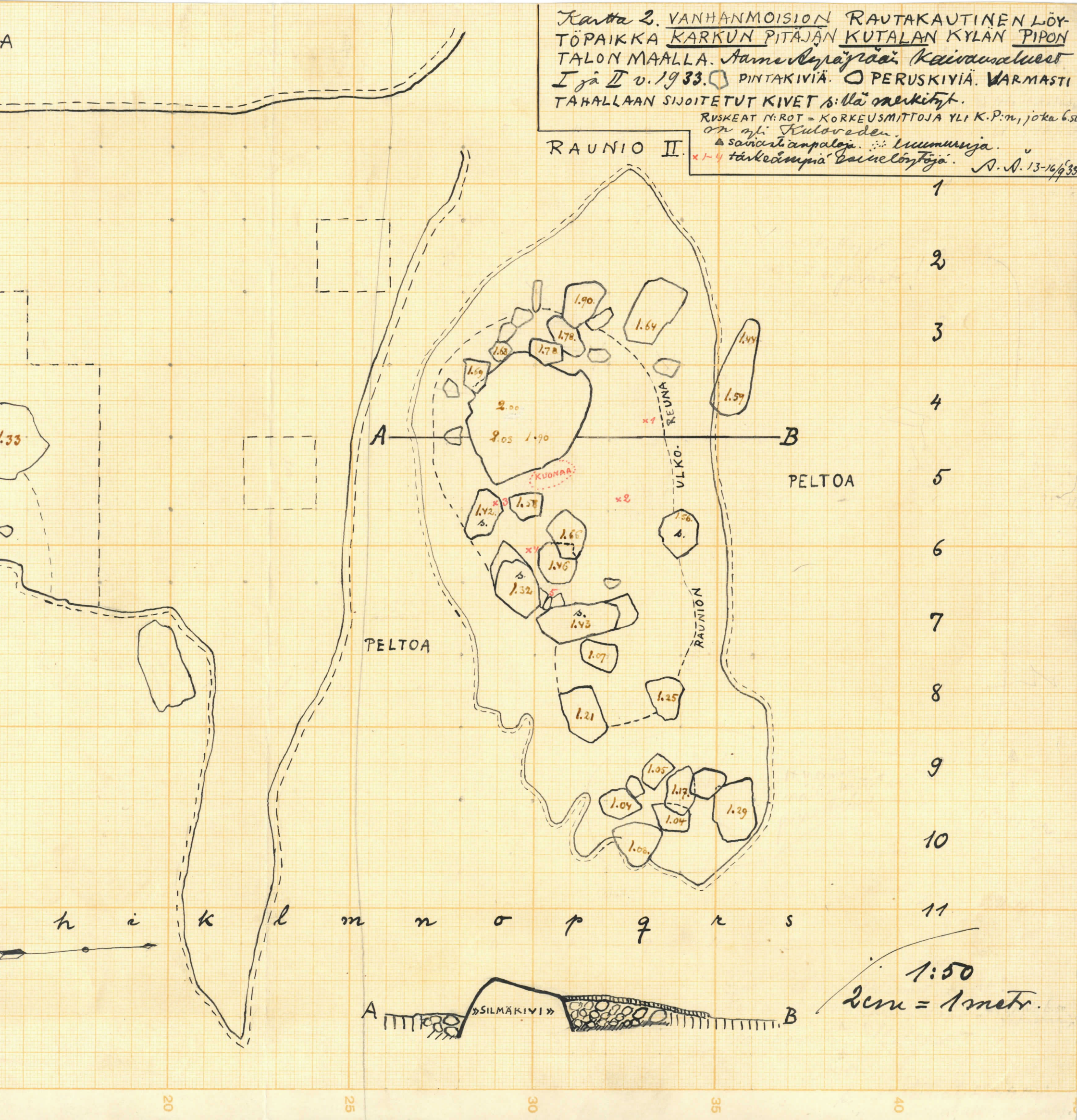

Kartta 2. VANHANMOISION RAUTAKAUTINEN LÖYTÖPAIKKA KARKUN PITÄJÄN KUTALAN KYLÄN PIPON TALON MAALLA. Aine kirjataan kaivausalueesta I ja II v. 1933. ○ PINTAKIVIÄ. ○ PERUSKIVIÄ. VARMASTI TAHALLAAN SIOITETUT KIVET s:llä merkityt.

RUSKEAT N:ROT = KORKEUSMITTOJA YLI K.P:n, jotka 6.50 on yli Kuloveden.

▲ savipölypaloja. ... luumuruja. * 1-4 tärkeimpiä esinelöyötyksiä. N. N. 13-16/933

RAUNIO II.

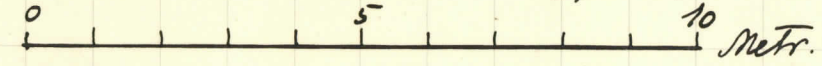

	a	b	c	d	e	f	g	h	i	k	l	m	n	o	p	q	r	s
1	0.93	1.05	1.16	1.17	1.20	1.26	1.27	1.33	1.40	1.36	1.59	1.59	1.65 (1.54)	1.60 (1.58)				
2	1.00	1.05	1.12	1.15	1.18	1.20	1.26	1.27	1.35	1.44	1.55	1.55	1.72	1.72	1.71			
3	1.04	1.16	1.13	1.17	1.20	1.28	1.28	1.30	1.34	1.40	1.56 (1.35)	1.65	1.88	1.91	1.59			
4		0.67	1.18	1.28	1.25	1.27	1.28	1.36	1.36	1.38								
5		0.59	0.79															
6		1.17	1.13	1.24	1.25	1.32	1.32	1.31	1.32	1.30								
7		0.60	0.70	0.75	0.73	0.90												
8					1.14	1.16	1.22	1.25	1.30	1.23								
9					0.84													
10																		
11																		

Kanta 4

Vanhassaarion rautakauden
 löytöraikka Karkun pitäjän
Kutalan kylän Pipon talon
 maalla. Kaivausalueiden I-II
 korkeusmitat (kiintopisteistä,
 joka 6,50 m yli Kuloveden pin-
 nan). Alkuvuodet mitat ilmäl-
 tavat kulttuurikerroksen pölyä, muut
 maanpinnan korkeuden.

Aarne Syrjämaa Syysk. 1933.

0.97 1.18 1.28 1.31
 1.04 1.13 1.14
 (0.76) 1.04 1.17 1.02
 (0.72) 0.92
 0.76